

Napsal Peter Demetz

(E*forum, 08. 08. 2018)

Článek **K pojmu sudetská literatura** je převzat z publikace *Hluboká stopa. Nezávislá revue Skutečnost 1949-1953* (vydalo Československé dokumentační středisko, Praha 2008, k vydání připravil Vilém Prečan). Při vysvětlení autorské zkratky Pitt je v ní jméno **Petera Demetze** uváděno v české podobě jako Petr Demetz. Jak uvádí poznámka na str. 177, byl článek původně publikován bez názvu ve *Skutečnosti*, roč. 2, č. 5-6 (květen-červen 1950) na str. 123-124 v rubrice Diskuse a poznámky. V obsahu čísla je pak uveden pod názvem *Nový literární monopol*.

Skutečnost. Nezávislá revue byla vydávána mladší vrstvou československé emigrace po r. 1948. Iniciativa k jejímu založení vznikla v Ženevě, kde revue také začala v březnu 1949 vycházet, nejdříve v cyklostylované podobě. Později se měnilo několikrát místo jejího vydávání a působení redakčního kruhu – krátce Paříž, pak paralelně Londýn a Mnichov, až nakonec dochází na jaře 1953 k přesunu do Mnichova, kde ale koncem roku 1953 revue zaniká. V českém prostředí je tato revue na rozdíl např. od *Tigridova Svědectví* prakticky neznámá, Vilém Prečan odhaduje, že „z dnešních českých a slovenských historiků a politologů mladších osmdesáti let měl *Skutečnost* v rukou sotva půltucet lidí, odpočítám-li ediční kruh *Hluboké stopy*“. O to důležitější je články v ní publikované připomínat.

O autorovi předkládaného článku Peteru Demetzovi (*1922) píše v předmluvě k jeho knize *Böhmen böhmisch* Karel Schwarzenberg oprávněně, že přísluší ke všem třem národům, jež spoluurčovaly charakter duchovního života českých zemí. Vyrostl v rodině, jejíž otcovská linie sahala až do jižních Tyrol, zatímco matka pocházela z českožidovského prostředí, navštěvoval do září 1938 německojazyčné gymnázium, středoškolská studia však dokončil na gymnáziu českém. Jeho studium germanistiky na Karlově univerzitě v letech 1945-1948 se pak již nutně dalo v českém jazykovém prostředí. V roce 1949 emigroval do Německa, odkud se v r. 1953 přestěhoval do USA. Zde v letech 1954-1956 studoval nejdříve na Kolumbijské univerzitě a posléze na Yaleově univerzitě, kde od r. 1960 nepřetržitě působil jako profesor pro německou srovnávací literaturu až do svého emeritování v roce 1991. V 90. letech vyučoval na Ostravské univerzitě, poté také na Masarykově univerzitě v Brně.

Peter Demetz nebyl nikdy strohý akademik, soustřeďující se pouze na svůj obor. Anebo vyjádřeno jinak: svůj obor pojímal šířeji, nejen jako filologii, nýbrž v jejích vazbách s kulturou, historií a filozofií a dalšími společenskými vědami. Důležitou složkou Demetzovy osobnosti bylo i jeho veřejné působení (mimo jiné se spolu s Jiřím Grušou, Peterem Kostou, Eckhardem Thielem a Hansem Dieterem Zimmermannem podílel jako

vydavatel na 33 svazcích reprezentativního vydání české literatury v německých překladech v tzv. Tschechische Bibliothek), které bylo oceněno řadou prestižních vyznamenání (např. Velký kříž za zásluhy Spolkové republiky Německo, Evropská kulturní cena nadace Europäische Kulturstiftung, medaile Za zásluhy České republiky). Neopominutelné jsou rovněž Demetzovy vlastní překlady z české literatury : přeložil m.j. Babičku Boženy Němcové, překládal z poezie Halasovy, Seifertovy a zejména Ortenovy.

Za svůj život vydal Peter Demetz řadu odborných knih, po svém emeritování však změnil žánr a užívá si nyní především útvarů eseje a vzpomínky. Tematicky se při tom soustřeďuje především na české země a dobu svého mládí. V roce 1996 tak vydal knihu Böhmische Sonne, mährischer Mond (česky 1997 jako České slunce, moravský měsíc), po ní následovala Prag in Schwarz und Gold (1998, česky 2004 s názvem Praha černá a zlatá). V r. 2006 vyšly již zmiňované eseje Böhmen böhmisch (česky Dějiště: Čechy, 2008) a zatím poslední kniha s českým tématem Mein Prag: Erinnerungen 1939-1945 se objevila v r. 2007 (česky 2010 s názvem Praha v ohrožení: 1939-1945).

vm

Petr Demetz: K pojmu sudetská literatura

Nový literární monopol si zakládá tisk odsunutých Němců, počítaje Franze Kafku a Franze Werfla, nemluvě o Rilkovi, do tzv. „sudetské“ literatury. Difficile est satiram non scribere, pozorujeme-li, jak třeba neonacistický *Europa-Kurier* otiskuje část Werflova *Musa Daghu* (kdyby tak věděli, že starý Werfel skutečně s odsunem nikdy nesouhlasil), nebo kterak někteří redaktori, píšíci dříve pro pražský *Neue Tag*, dokazují velikost sudetské literatury jménem Kafkovým.

Je zřejmé, že název „sudetský“ má trojí platnost: zeměpisnou, ideologickou a administrativně politickou. Ovšem: nelze nahrazovat jednu druhou. Zeměpisný význam, běžný v německých učebnicích již před rokem 1918, míní řetěz pohoří od Labe do Slezska, nikoli tedy např. Krušnohoří, Šumavu a jiné oblasti. Zeměpisná platnost je základem ideologického významu, označujícího české, moravské a slezské Němce vůbec, pokud jejich politickým programem je separace od Československé republiky. Terminus a quo ideologické platnosti jsou, dle vlastního doznání sudetských předáků, léta dvacátá, kdy dřívější výraz „deutschböhmisches“ mizí v terminologii nových konfliktů. Nejmladšího data je platnost administrativně politická, vzniklá po mnichovské dohodě, kdy značné části – nikoliv celek – odtrženého území, jehož zeměpisnou páteří bylo právě sudetské pohoří, utvořily správní území „Gau Sudetenland“. (Vydal-li v těchto dnech bavorský ministr vnitra rozkaz, že název „Sudetenland“ považuje za úřední a doporučuje jej pro úřední styk, dokazuje tím jen, že Bavorsko je poslední velmocí uznávající mnichovskou dohodu.) Co je vlastně sudetská literatura ve vědeckém slova smyslu? Uvažujeme-li o třech odstínech přídatného jména, je to 1. písemnictví vzniklé na území sudetského pohoří; 2.

písemnictví vyjadřující sudetskou ideologii, vzniklou po roce 1918; 3. písemnictví vzniklé na území tzv. Sudetengau, nebo 4. písemnictví odsunutých, vzniklé v Německu po roce 1945. Kafka a Werfel zřejmě Sudetákům nenáleží: jako židé a pražští rodáci neměli nejmenší zájem o sudetskou věc a nestali se nikdy občany nějakého sudetského území, kdybychom již chtěli použít anachronické terminologie bavorského min. vnitra.

Pro vědeckého pracovníka je troufalou nehorázností nazvat historický celek německého písemnictví v Čechách a na Moravě písemnictvím sudetským. Vezměme si například Adalberta Stiftera. Narodil se v Horní Plané, asi 300 km od sudetského území, a úřadoval, věrný katolík a c.k. úředník, ve Vídni a v Linci. Pokud měl zájem o české věci (o nichž napsal největší historický román německé literatury), díval se na ně ze stanoviska katolického univerzalizmu, který zná jen, ve smyslu zakládací listiny Karlovy univerzity, „fideles incolae regni Bohemiae“. Tedy ani stopy po sudetské ideologii. Jakým právem tedy nazývají Stiftera sudetským básníkem?

V Kafkově a Werflově případě přistupuje k tomu problému ještě pikantnější odstín: oficiální kruhy sudetské literatury první republiky se důrazně distancovaly od autorů židovských. Lidé kolem *Sudetendeutsche Monatsblätter* a Kraft-Verlagu považovali druhy Werflové za demokratické kolaboranty placené českou vládou, poněvadž spolupracovali s Laurinem v *Prager Presse*. Byla to prostě literatura velkoměstská, civilizační, evropská v protikladu k sudetské rustikálnosti, úzkému regionalismu, šovinismu. Znalec poměrů první republiky ví dobře, jaký rozdíl byl mezi Werflem a Watzlikem, Kafkou a Stroblem, Brodem a Hohlbaumem. Ovšem, časy se mění, sudetský tisk dnes objevil, že Werfel a Kafka jsou autory světovými a že by sloužilo sudetské věci v zahraničí anektovat tato slavná jména pro vlastní záměry. A tak se dnes leckdo dovolává Kafky coby sudetského velikána a chytře si myslí, že velkou ryzost jeho díla zneužije pro očištění pošramocené sudetské firmy.

www.ipsl.cz